

ДВОЙНО СЧЕТОВОДНО ОТРАЗЯВАНЕ И СИСТЕМА НА СЧЕТОВОДНИТЕ СМЕТКИ

*„Човекът има три ключа, които отключват
всичко – знание, мисъл, въображение.“*

Виктор Юго

Чрез способа балансово обобщаване се получава информация за състоянието на средствата и техните източници. Във всяко предприятие ежедневно се извършват множество стопански операции, които предизвикват промени в средствата и източниците. Това изисква те да бъдат отразени т.е. да се отрази тяхното движение и изменение, което се осъществява с помощта на способа двойно счетоводно отразяване. Той е способ за взаимно свързано отразяване в системата на счетоводните сметки на измененията в стопанските средства и техните източници, предизвикани от извършените стопански операции¹. Двойствеността се базира на двустранното проявление на капитала – веднъж като източник на средства и втори път като конкретни средства. Всяка стопанска операция предизвиква следователно промени в най-малко два обекта с една и съща стойност. Двойното отразяване се изразява в съставянето по определен модел на измененията, породени от стопанските операции. този модел е известен като счетоводна статия, в която участват задължително най-малко два обекта, като обикновено единия се увеличава, а другия се намалява.

¹ Тошев, Д. Спасов, Г. Генов, Р. Радев, Л. Петров и др., *Обща теория на счетоводството*, Варна, 1991, с.96

Стопанските операции, отразяващи кръгооборота на капитала, протичат в хронологична последователност. тя е характерна за всяка фаза – снабдяване, производство, реализация.

Счетоводната статия отразяваща измененията в резултат на стопанската операция, получава поредния номер от самата операция. Взаимната връзка между отделните обекти е същността на счетоводната статия.

1. КЛАСИФИКАЦИЯ НА СЧЕТОВОДНИТЕ СТАТИИ

Счетоводните статии могат да бъдат класифицирани по следните признаци:

1. В зависимост от засегнатите обекти
 - а) прости – засягат само два обекта
 - б) сложни – засегнати са повече от два обекта
2. В зависимост от измененията, които пораждават в баланса
 - а) отразяващи изменения само в актива
 - б) отразяващи изменения само в пасива
 - в) отразяващи изменения в актива и пасива по посока увеличение
 - г) отразяващи изменения в актива и пасива по посока намаление

Всеки обект получава цифров израз, наречен сметка. Способът на двойното отразяване е неразривно свързан с този на счетоводните сметки. Чрез тях се систематизира счетоводната информация, която се отнася за отделни групи активи и пасиви, стопански процеси и стопанско – правни отношения.

Системата на счетоводните сметки, като способ на счетоводния метод, позволява отделните обекти от предмета да бъдат отразявани и изучавани от счетоводна гледна точка.

Всяка счетоводна сметка отразява взаимната връзка между началното състояние, измененията под влияние на кръгооборота на капитала и крайното състояние на обекта.

Счетоводната сметка има следните елементи:

- а) начално салдо – отразява началното състояние на обекта в парична форма
- б) обороти – показват количествените и качествените изменения, настъпили в обекта през определен отчетен период, също в парична форма. Единият изразява увеличение (+), а другият намаление (-)
- в) сбор – сумата от началното салдо и оборота
- г) крайно салдо – показва състоянието на обекта в края на отчетния период.

Всяка сметка отразява отделен обект и има две страни. лявата се нарича „дебит” (д-т), а дясната „кредит” (к-т). дебитът се идентифицира „да дава”, а кредитът „да взема”. В теорията дебитът за активните сметки означава увеличение, а за пасивните – намаление. Кредитът за пасивните е увеличение, а за активните намаление.

Видове сметки	Увеличение	Намаление	Салдо (остатък)
активни	дебит	кредит	дебитно
пасивни	кредит	дебит	кредитно

Активните сметки отчитат краткотрайно възплъщение на капитала под форма на материален, нематериален или финансов ресурс

Тези сметки съдържат:

- а) начални дебитни салда – отразяват наличността в началото на отчетния период, което е плод на дейността през минал период
- б) дебитни обороти – показват увеличението през отчетния период
- в) кредитни обороти – намаления настъпили през отчетния период
- г) сбор на дебита (дебитен сбор), който се образува от началното дебитно салдо и дебитен оборот
- д) крайно салдо – разликата между дебитен сбор и кредитен оборот, поставя се в дебитната страна на сметката

Сметките се представят в т.нар. „Т” – образна форма, която има две страни. Лява, наречена дебит и дясна кредит.

Дебит	Сметка	Кредит
Наименование на обекта, който се отчита с нея		

Пасивните счетоводни сметки съдържат посочените елементи, като при тях увеличението са в кредитната страна, а намаленията в дебитната. сборът при тях е кредитен, а началното и крайно салдо кредитно.

Пример за активна сметка:

Сметка „Материали” отчита определен актив (средство). В началото на периода началното ѝ салдо е 4000лв. През от-

четния период (следващ месец) материалите са се увеличили с 2000лв., 3000лв., 6000лв. (доставени), а са се намалили с 1000лв., 4600лв., 3400лв. (изразходени)

**Сметка
Материали**

Дебит				Кредит
Начално салдо	4000			
увеличение →	2000	1000	←	намаление
увеличение →	3000	4600	←	намаление
увеличение →	6000	3400	←	намаление
Дебитен оборот	11000	9000		Кредитен оборот
Дебитен сбор	15000			
Крайно салдо	6000			

Пример за пасивна сметка:

**Сметка
Доставчици**

Дебит				Кредит
		6000		Начално салдо
намаление →	6000	3000	←	увеличение
намаление →	3000	10000	←	увеличение
намаление →	10000	5000	←	увеличение
		9000	←	увеличение
Дебитен оборот	19000	27000		Кредитен оборот
		33000		Кредитен сбор
		14000		Крайно салдо

Увеличението на пасивната сметка е в кредита, а намалението е в дебита. С увеличението на един пасив настъпват задължения за предприятието, което е отрицателна последица, а намалението означава намаление на задълженията – положителна последица.

Всяко предприятие прилага индивидуален сметкоплан (чл.9 т.6 от ЗС).

Сметките, които се използват образуват системата на счетоводните сметки. Те се разпределят в раздели на база оборота на капитала.

- I Сметки за капитали
- II Сметки за дълготрайни активи
- III Сметки за краткотрайни активи
- IV Сметки за разчети
- V Сметки за парични средства
- VI Сметки за разходи
- VII Сметки за приходи
- VIII Свободен
- IX Задбалансови сметки

При активните и пасивни сметки е възможно да се изравнят двете части (дебит и кредит), т.е. остават без салдо, което означава, че сметката е приключена. Например дебитният сбор на една активна сметка е 8000лв. и кредитният оборот също 8000лв.

2. КЛАСИФИКАЦИЯ НА СЧЕТОВОДНИТЕ СМЕТКИ

Класификацията е необходима и произтича от потребностите на управлението . Всяка сметка има определено предназначение за създаване на информация за капитала и неговия кръгооборот. Това поставя определени изисквания към строежа и съдържанието на сметките. Показателите и данните, които образуват системата на сметките са многобройни и разнообразни. Това налага те да бъдат детайлизирани в различна степен и на база различни критерий.

Една правилна класификация позволява сметките да се използват ефективно, поотделно свързани в подсистеми и в цялостна система.

Класификацията може да бъде извършена от различни гледни точки:

1. С прилагането на счетоводното балансово обобщаване и връзката на сметката с баланса
 - а) активни
 - б) пасивни
 - в) активно-пасивни (смесени)
2. Според структурата и предназначението
 - а) основни – имат самостоятелно значение. Могат да бъдат детайлизирани въз основа въплъщението на капитала:
 - вещи (имуществени) – за отчитане на имуществото (сгради, стоки, машини и други);
 - разчетни – отчитат взаимоотношенията с контрагентите (клиенти, доставчици, кредитори и др.);
 - капиталови – отчита собствения капитал (основен, резерви, печалба).
 - б) операционни – отразяват определен етап от капиталовия кръгооборот, както и резултатите от него. Разделят се на:
 - калкулационни – чрез тях се калкулират разходите за извършен процес. Това са сметките, отчитащи разходите по видове дейности;
 - събирателно – разпределителни – отразяват определени непреки разходи, свързани с даден процес, които не могат да бъдат отнесени директно към даден процес или услуга и се разпределят на някаква база, предварително определена и заложена в

счетоводната политика на фирмата. Тук се отнасят сметките, отчитащи разходите за продажби, административните разходи и др.

- операционно – резултатни – чрез тях се отчитат извършените разходи за производството на определен продукт или услуга, които ще се реализират (продажната им цена), т.е. в дебита се отразяват разходите, а в кредита приходите. Кредитното салдо означава печалба, а дебитното загуба.
- в) корективни (регулиращи). Имат аналогично предназначение, както корективните балансови статии. Нямаат самостоятелно значение. Всяка от тях е свързана с основна сметка. Чрез тях се определя разликата, с която се допълва или намалява по-високата или по-ниска стойностна оценка на съответния обект в основната сметка с цел да се получи по косвен път фактическата (действителна оценка). Според начина, по който коригираме основната сметка те се разделят на:
- допълващи (увеличаващи), които според вида на основната сметка са допълващи активни и пасивни;
 - намаляващи – намаляват стойността на основната статия (например сметка амортизация).
- г) финансово – резултатни, чрез тях се отчита финансовия резултат (печалба или загуба). Дебитното им салдо отразява загуба, а кредитното печалба.
- д) задбалансови сметки – те отразяват отделна подсистема и съдържат информация за чужди активи, условни вземания и задължения, бланки под строга отчетност и др. Чрез тях се получава информация за контрола на средствата, които са извън системата на счетоводното отчитане. Мястото им е след (зад) баланса. Тяхната стойност не се включва в сумата на актива и пасива,

но винаги се отчитат и в актива и в пасива (зад баланса), за да се запази балансовото равенство.

По структура посочените сметки в тази класификация не се отличават от основните с изключение на задбалансовите, при които се отчитат само обороти (без салда)

3. Класификация на сметките според степента на детайлизация на отчетните обекти:
 - а) синтетични, които съдържат обобщена (синтезирана) информация например сметка стоки, доставчици и др.
 - б) аналитични – отразяват подразделения на отчетния обект например видове стоки, материали и др. При тях се ползва и натуралния измерител. Към всяка синтетична сметка могат да се открият неограничен брой аналитични. Характерно за тях е това, че началните им салда, обороти, сборове и крайни салда трябва да бъдат равни на синтетичната. С аналитичните сметки се увеличава броя на показателите и нараства информационното съдържание на сметките.

Пример на аналитична сметка към сметка стоки:

Началното салдо на синтетичната сметка „стоки” е 4000лв., което включва четири вида стоки „А”, „Б”, „В” и „Г”.

<i>Дебит</i>	сметка Стоки	<i>Кредит</i>
Начално салдо	4000	

Начално салдо				Обороти								Крайно салдо			
Мярка				Увеличение Дебит				Намаление Ккредит				Мярка			
количество	единица	ед.цена	ст/ст	количество	единица	ед.цена	ст/ст	количество	единица	ед.цена	ст/ст	количество	единица	ед.цена	ст/ст
500	бр	5	2500												

По същия начин се представят и останалите видове като общата стойност на началните им салда трябва да бъде 4000лв.

Междинно звено между синтетичните и аналитични сметки се явяват подсметките. Те също дават по-обобщена информация от аналитичните. Например синтетична сметка е стоки, подсметка ще бъде хранителни, промишлени, а аналитична към хранителни ще бъде захар, брашно и др.

Задача:

Предприятие “Х” АД има следните активи и пасиви към 31.08.200...год. в хил.лв.

1.	Сгради и конструкции	10000
2.	Машини и оборудване	5000
3.	Стоки	3000
4.	Вземания от клиенти	8000
5.	Каса в лева	2000
6.	Разплащателна сметка в лева	20000
7.	Акции със срок 12 месеца 100бр.с номинална стойност 10лв. и цена на придобиване 11лв.	
8.	Задължения към доставчици	5000
9.	Задължения към персонала	3000

10.	Основен капитал	?
11.	Печалба от текущата година	4000
12.	Общи резерви	6000
13.	Получени краткосрочни заеми	10000

Да се извърши следното:

1. Да се определи сумата на основния капитал.
2. Да се открият сметките.

В предприятието е организирано аналитично отчитане на сметка „стоки” като крайните салда (в края на месец VIII) по отделни номенклатурни единици са:

Аналитична сметка Дамски сака	50бр. x 35лв. = 1750лв.
Аналитична сметка Дамски блузи	100бр. x 20лв. = 2000лв.
Аналитична сметка Мъжки сака	100бр. x 40лв. = 4000лв.
Аналитична сметка Мъжки панталони	25бр. x 10лв. = 250лв.